

Is de natuur achterhaald?

In het bekende Duitse milieutijdschrift *Natur* wordt in de lezersrubriek de voorbije maanden een boeiende discussie gevoerd over de provocerende stellingen van een zekere Ben-Alexander Bohnke in een boek met de titel *Abschied von der Natur*.

In tegenstelling tot het opgang makende milieuoptimisme is Bohnke ervan overtuigd dat de natuur niet meer te redden is. "De natuur in haar geheel zal ten ondergaan." Dit is een groot verlies maar geen ramp, integendeel, het is de kans tot een ontwikkelingssprong. "Bevrijd van de natuurdwang zullen wij eindelijk een zelfbepaald leven leiden en onze eigen wereld opbouwen met behulp van een nieuwe megatechnologie." Wij staan voor de keuze: ofwel gaan wij mee met de natuur ten onder, ofwel koppelen wij ons radicaal van de natuur af."

Zelfs als de natuur nog gered zou kunnen worden, dan nog hoeven wij geen tijd en energie meer te steken in haar bescherming. De natuur is verouderd, achterhaald, ze is niet meer aangepast aan het huidige evolutieniveau van de mens. De toekomst van de mens is de techniek. In plaats van liefde voor de

Recensie van:

Ben-Alexander Bohnke, *Abschied von der Natur* (Metropolitan Verlag, 1997), én een echo van het debat in de lezerskolommen van het tijdschrift *Natur*, in de maanden mei, juni, juli en augustus 1997.

natuur moeten wij liefde voor de techniek ontwikkelen.

De bevrijding van de natuur moet de bevrijding van onze eigen natuur insluiten. De mens moet zijn natuurlijk erfdeel, vooral zijn irrationele agressies en zijn angsten overwinnen. Ook zijn lichaam moet veranderen om optimaal te kunnen functioneren in het nieuwe technische milieu. Men zou volgens de auteur van een techno-verlichting kunnen spreken. Voor het eerst hebben wij dankzij de techniek de kans om de idealen van de verlichting, zelfverantwoordelijkheid en zelfbepaling, te realiseren. Wij hebben de kans ons verder te ontwikkelen, onze intelligentie te vergroten door bijvoorbeeld het inplanten van een chip in de hersenen. Wij moeten sleutelen aan onszelf en een symbiotische verhouding met de techniek aangaan.

De auteur geeft toe dat de overgang van een gerichtheid op de natuur naar een focus op de techniek ook voor hemzelf niet gemakkelijk is. Maar in feite zijn reeds veel mensen in de grote steden reeds verregaand afgekoppeld van de natuur. Het is hen in feite om het even of de dieren die ze op televisie zien werkelijk bestaan of niet. In geen geval is de

grote meerderheid van de mensen bereid uit natuurliefde de eigen levensstandaard en comfort drastisch te reduceren of van technische verworvenheden afstand te doen. In feite heeft voor de meeste mensen de natuur niet zo veel belang. En zeker wil zo goed als niemand écht terug naar de natuur.

De uitdagende stellingen van Bohnke hebben heel wat lezers van *Natur* in de pen doen schieten. Voor de journalisten Dirk Maxeiner en Michael Mirsch, auteurs van het in 1996 verschenen boek *Öko-Optimismus*, is het boek van Bohnke klinkklare onzin. Waarom? Omdat de mens de natuur niet kan vernietigen, ook al zou hij het willen. Omdat de mens tot vandaag niet in staat is de natuur ook maar bij benadering te begrijpen. Omdat alle apocalyptische voorspellingen over het sterven van de natuur voorbarig zijn gebleken. Omdat de natuur noch goed noch slecht is, ze "is" gewoon. Omdat de mens niet boven de natuur staat, maar er een miniem deel van is. Zij geven Bohnke de raad om zich eens af te vragen, voor hij zich radicaal afkoppelt van de natuur, of hij het zonder darmflora kan stellen. Ook een techno-paradijs heeft water, lucht, grond, dus natuur nodig. De slechte natuur van de mens was al verschillende keren het mikpunt van allerhande verbeteringspogingen, bijvoorbeeld door Stalin en Pol Pot. Zelfs het boek van Bohnke, in zijn materialiteit, bestaat uit natuur.

Volgens Wolfgang Engelhardt, de voorzitter van de 'Naturschutzring', de koepel van de milieubewegingen in Duitsland, bewijst Bohnke een dergelijk gebrek aan kennis dat het tijdverspilling zou zijn het boek te lezen. Mensen hebben het wel voor elkaar gebracht waardeleze stenen van de maan te halen,

maar mensen kunnen niet wat elke grasspriet kan: uit kooldioxyde en water, met behulp van de fotosynthese, organische substantie voortbrengen.

De minister voor milieu van de deelstaat Beieren en lid van de rechtsconservatieve CSU vindt de stellingen van Bohnke toch wel een leuke provocatie om de natuur-freaks eens op stang te jagen! Hij is het echter ook niet eens met Bohnke. Het dualistisch wereldbeeld dat mens en natuur tegenover elkaar plaatst is fout. "De mens is deel van de biosfeer. De evolutie van de menselijke cultuur, van haar wetenschap en techniek is deel van de natuurlijke evolutie. Zelfs de omvorming van de wereld door de mens is deel van het natuurgebeuren zoals de mens en alles wat hij doet. Er bestaat geen vlucht uit de natuur naar een kiemvrij high-tech paradijs." Volgens de minister leven wij al lang in een mensbepaalde en door de techniek gevormde natuur, een omvattend systeem dat bestaat uit technologie en natuur. Het is dit systeem dat wij moeten stabiliseren zodat vele miljarden mensen erin kunnen leven. Hiervoor hebben wij volgens hem "een management nodig van het supersysteem antropo-biosfeer". Daarbij zullen wetenschap en techniek, vooral de genen bio-technologie, een sleutelrol vervullen. Mens en natuur hebben slechts samen een toekomst.

Een manager van een reisondereming merkt op dat Bohnke in feite slechts de reeds bestaande realiteit beschrijft. De natuur wordt in toenemende mate uit ons alledaagse leven gebannen en krijgt nog slechts een plaats toegewezen in de vrije tijd of tijdens vakanties. Waar zij in strijd komt met onze welvaart, met onze mobiliteit, met onze ontwikkeling wordt zij vernietigd. Waar zij bij-

draagt tot onze ontspanning en onze leefkwaliteit wordt zij wel beschermd, maar ook zonder pardon gecommmercialiseerd. Het afscheid van de natuur is volop bezig.

Bijzonder interessant is de commentaar van de natuurkundige Georg Riegel van een onderzoeksafdeling bij Daimler Benz. Hij vindt Bohnke's toekomstvisie alsook zijn natuurbegrip wel volstrekt naïef, maar dit doet geen afbreuk aan de actualiteit van het eigenlijke thema. "Deze actualiteit bestaat in de vraag hoe de mens zich moet verhouden t.a.v. de razendsnelle ontwikkeling van de technologie die nu reeds nauwelijks meer te vatten is. (...) Het is bijzonder merkwaardig dat door de steeds krachtiger elementen van deze technologie en door hun weldra massieve vernetting een systeem ontstaat, waarvan de eigenschappen principieel niet meer kunnen worden doorzien, en dat niet meer stuur- of voorspelbaar is." Naast de ontwikkelingen van het systeem als geheel, moet men ook naar de ontwikkeling van de elementen, dus de technische apparaten kijken. Hier is het geenszins uitgesloten dat door de verdere ontwikkeling van steeds meer intelligente en autonome machines wezens ontstaan die wel abiotisch zijn, dus kunstmatig, maar die de mens in elk opzicht overtreffen, wat voor de verdere evolutie belangrijk is. De trefwoorden zijn: miniaturisering, vernetting, neuronale netwerken, evolutionaire algoritmen en nanotechnologie. Uit de samensmelting van deze ontwikkelingen moet haast onvermijdelijk een nieuwe vorm van leven ontstaan. Deze ontwikkelingsdynamiek is echter een bewijs voor de vitaliteit van de natuur en haar evolutie. Deze blijft niet staan bij de soort mens en bij het milieu dat bij deze soort past. Bohnke denkt blijkbaar

de mens door wat technische ingrepen nog te kunnen laten voortbestaan in de nieuwe wereld. Maar hij maakt niet duidelijk welke resten van de oude mens hij nog wil bewaren. Men zou ook kunnen denken dat het hem minder om het bewaren van de reëel bestaande mensen dan om dat van hun abiotische opvolgers gaat of dat hij hun opkomst wil bevorderen. Deze zullen zijn hulp echter niet nodig hebben en zolang wij mensen er nog zijn en het hier nog voor het zeggen hebben, is het van belang de natuur, die ons draagt en waarvan wij houden, te bewaren.

Angela Merkel, de nationale minister voor milieu in Duitsland, vindt de stellingen van Bohnke ronduit absurd. "De mens is deel van de natuur en zonder haar niet levensvatbaar." Wat heeft het voor zin eerst onze natuurlijke bestaansgrond te vernietigen om dan met super-technologie een vervanging daarvoor kunstmatig te produceren? De minister vindt het ook cynisch van vrijheid te spreken als wij de toekomstige generaties niet meer de gelegenheid zouden laten om hun verhouding tot natuur en technologie zelf te bepalen en in de plaats daarvan hen een totaal ontworpen natuur nalaten. Door zijn geloof in wondertechnologieën miskent Bohnke de reële mogelijkheden van de technische vooruitgang: intelligent aangevend kan de techniek ons helpen, bij een spaar- en duurzaam gebruik van de natuur.

Een lobbyist van de PVC-industrie vindt Bohnke's technologisme als nieuwe ideologie wel overdreven. Hij is ook optimistisch over het feit dat we niet echt zullen moeten afscheid nemen van de natuur. Maar hij geeft Bohnke gelijk als deze een veranderde waardering van natuur en techniek eist: minder natuur-

verheerlijking en een meer onbevooroordeeld gebruik van de techniek!

Volgens de zoöloog Josef H. Reichholf is het boek van Bohnke mede het gevolg van het doemdenken en de doempropaganda van de milieuactivisten. Als het inderdaad, zoals dit doemdenken reeds gedurende tientallen jaren stelt, vijf minuten voor twaalf is, dan ligt Bohnke's conclusie voor de hand: laat de natuur in vrede sterven en laat ons zien hoe wij zonder haar verder kunnen. Als het klopt dat de aftakeling van het milieu steeds verdergaat, dat steeds meer schadelijke stoffen in onze voeding ontdekt worden, dat het ozon gat steeds groter wordt, dat de klimaatverandering, het uitsterven van de soorten, de vervuiling van de zeeën een steeds grotere dreiging worden, waarom dan niet de strijd ertegen beter staken en de mens aan het veranderende milieu aanpassen? Is de mens niet het wezen met het grootste aanpassingsvermogen? Volgens de zoöloog heeft Bohnke echter de positieve ontwikkelingen over het hoofd gezien. "De natuur heeft niet zo massief verloren, als eens gevreesd werd. In de laatste halve eeuw stierf in de Eerste wereld waarschijnlijk geen diersoort meer uit." De achteruitgang van de natuur verlangzaamde juist daar waar de technisch-industriële ontwikkeling het verst gevorderd is. "De rijkdom van de soorten neemt toe waar mensen samenklitten. Het zijn de verouderde of kunstmatig in stand gehouden, niet de vooruitstrevende, methodes van landgebruik die de grootste verliezen in de natuur en van soorten veroorzaken."

Wie Bohnkes boek leest, zal onmiddellijk tot de vaste overtuiging komen dat het zo ver nooit mag komen. Niemand, ook niet de grootste liefhebber van de techniek, zal als aanhangsel van

machines willen leven. Misschien kan het vreselijke visioen van een wereld zonder natuur de strijd voor de bewaring van de natuur een impuls geven.

Tot zover enkele reacties op Bohnkes stellingen die – ook al zijn zij fel overtrokken – toch een broodnodige discussie kunnen losmaken over onze houding tegenover natuur en techniek. Terug naar de natuur of vooruit naar een postnatuurlijke, kunstmatige wereld, die zoals Riegler duidelijk maakt, best ook een postmenselijke wereld zou kunnen zijn. Dit zijn de twee uitersten. De vraag is waar wij ons daartussen willen plaatsen? Hoeveel en welke natuur moet en mag er nog zijn? Wat moeten de grenzen zijn voor de ontwikkeling van de technologie? En hoe handhaven en bewaken we die grenzen, eenmaal ze zijn vastgelegd?

Ullrich Melle